

Izsledki bilateralne raziskave so pomembni z vidika mednarodnega sodelovanja institucij, z vidika ključnih rezultatov, ki opozarjajo na razvojne dileme in možnosti, ter z vidika preverjanja metodologije preučevanja obmejnih območij nasploh. V obeh državah se nakazuje sklep, da hitrih, enostavnih in trajnih rešitev za podeželska obmejna območja ni mogoče pričakovati. Vzroki za to tičijo v njihovi podedovani strukturni neprilagojenosti in v razvojnih težavah širšega zaledja.

V Sloveniji je bila glavna skrb namenjena predstavitvi razvojnih dilem štirih območij vzdolž slovensko-hrvaške državne meje, Slovenski Istri (Mirjam Požeš), Beli krajini (Jernej Zupančič), Spodnjemu Posavju (Marjan Ravbar) in Spodnjemu Podravju (Metka Špes). Uvodni prispevek o splošnih značilnostih obmejnih območij v Sloveniji je delo Marjana Ravbarja.

Poleg člankov o obmejni problematiki, ki so jih prispevali Oldřich Mikulík, Antonín Vaishar, Jana Zapletalová in Alžběta Strachová, je med prispevki čeških geografov tudi članek o Spremembah v rabi tal v Belih Karpatih (Andrea Petrová).

Slovaški geografi so se v delo vključili pozneje; njihovi prispevki od temeljne vsebinske zasnove kar precej odstopajo. V člankih so več pozornosti kot obmejni problematiki namenili različnim vidikom regionalnega razvoja podeželskih območij, pri čemer so izpostavili perspektive trajnostnega razvoja (Vladimír Ira, Mikuláš Huba, Milan Lehotský, Ján Hanušin, Peter Spišiak), demografske (Peter Podolák), socialne (Anton Bezák, Juraj Podoba) in celo verske (František Podhorský) vidike, pa tudi značilnosti prostorske razporeditve rezultatov volitev (Peter Mariot).

Rezultati raziskovalnega dela v vseh treh državah so bili predstavljeni na posvetovanju v Stari Lesni v Tatrah na Slovaškem junija leta 1998.

Publikacijo je uredila Metka Špes, dolgoletna urednica *Geographice Slovenice*. Vsi članki so v angleškem jeziku, na koncu vsakega sklopa, namenjenega predstavitvi izsledkov iz posameznih držav, pa je daljši povzetek v slovenskem jeziku. Za angleške prevode sta poskrbeli Branka Klemenc in Jasna Hrstnik, povzetke v slovenskem jeziku je pripravil Dejan Cigale. Tehnični urednik Iztok Sajko je poskrbel za privlačno oblikovane grafikone, tabele, sheme in druge kartografske priloge, ki so, črno-beli tehniki nakljub, dovolj nazorni. Barvna je le uvodna karta, ki prikazuje tipologijo naselij vzdolž slovensko-hrvaške državne meje. Vsak vsebinski sklop dopolnjuje nekaj barvnih fotografij, ki zaradi cenenege tiska niso najbolj kakovostne. Avtor fotografije na naslovnici, panorame Ormoža, je Jurij Senegačnik.

Drago Kladnik

Jernej Zupančič:
Slovinci v Avstriji
Geographica Slovenica 32

Ljubljana 1999: Inštitut za geografijo, 246 strani, ISBN 961-90443-4-7, ISSN 0351-1731

Delo *Slovinci v Avstriji* avtorja Jerneja Zupančiča sodi v okvir več kot tridesetletnih znanstvenih prizadevanj slovenske socialne in politične geografije na področju proučevanja slovenskega narodnega vprašanja, ki zajema poleg Slovencev kot večinskega naroda v lastni državi še manjšine in druge etnične skupine ter skupnosti v Sloveniji, prav tako pa tudi Slovence zunaj Slovenije, ki živijo kot manjšine v sosednjih državah, kot zdomci na začasnem delu v tujini ter kot izseljenci in njihove potomci v Evropi, Južni in Severni Ameriki ter Avstraliji. Bogata bibliografija znanstvenih in strokovnih prispevkov o Slovencih zunaj Slovenije, objavljenih v Sloveniji in v tujini, postavlja slovensko geografijo med najpomembnejše vede na interdisciplinarnem področju narodnega vprašanja.

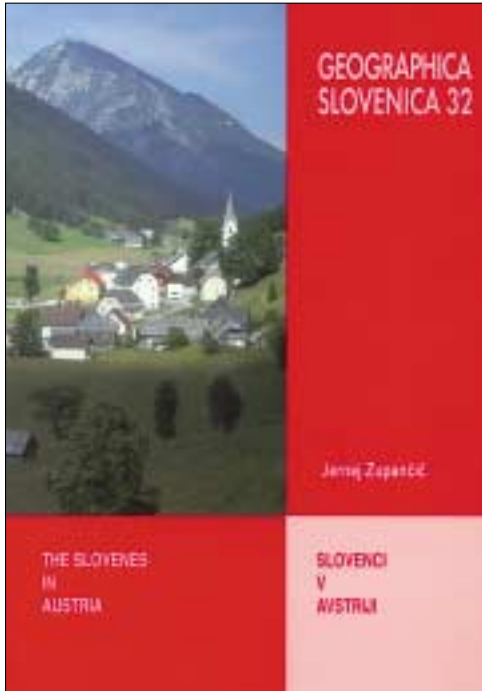
Knjiga obsega 246 strani in ima veliko kartografskih in grafičnih prilog. Daljši, 24 strani dolgi angleški povzetek je namenjen predvsem mednarodni znanstveni javnosti na področju preučevanj narodnega vprašanja.

Dosedanje raziskave o Slovencih v Avstriji so bile ne glede na stroko večinoma osredotočene samo na območje avtohtone poselitve na avstrijskem Koroškem, kvečjemu še na Štajerskem, in ne tudi na

ostala območja v Avstriji. Zato so bile tudi pogoste navedbe o 14.000 »Slovincih« po uradnih statističnih podatkih po občevelnem jeziku za leto 1991. Zupančič je v svojem delu upošteval novejšo selitvene tokove in ugotovil, da živi znaten del Slovencev, nad 6000, zunaj območja avtohtone poselitve. Nekatera nova naselitvena jedra so sorazmerno močna: na Dunaju nekaj manj kot 2000, v Gradcu okrog 1000 in v vseh drugih velikih avstrijskih mestih nad 100 slovensko govorečih ljudi. Dejansko je Slovencev (po jeziku) statistično nad 20.000, poleg teh pa še dobrih 10.000 zdomcev, ki bivajo v Avstriji začasno. Skupaj torej nad 30.000 oseb slovenskega porekla po uradni statistiki. S pomočjo terenskih preučevanj je avtor skupno slovensko populacijo v Avstriji ocenil na najmanj 60.000 oseb.

Študija sloni na obsežnem terenskem delu, pri katerem je avtor uporabil več kot 500 anket in nad 100 intervjujev, analiziral stare in najnovejšo statistične podatke ter uporabil obsežno literaturo. Na nek način je to monografija o Slovincih v Avstriji, ki jo odlikuje presežen pogledov na strnjeno, podeželsko in še precej kmečko populacijo. Čeprav avtor jasno loči avtohtono manjšino od priseljencev in zdomcev, kolikor je pač glede na podatke mogoče, jih uvršča v enotno slovensko narodno skupnost tako v historičnem kakor modernem pogledu. Avtor že v jedrnatem uvodu ter v kratkem zgodovinskem pregledu podčrta kompleksnost in celovitost narodnega vprašanja. Slovenstvo umešča v evropski in svetovni okvir in na Slovence gleda kot na celoto ter ugotavlja, da smo po značilnostih etničnega obnašanja podobni ostalim evropskim narodom, čeprav se zaveda razlik med posameznimi skupinami Slovencev v Sloveniji in po svetu. Slovenci v Avstriji so del slovenskega naroda, in sicer kot pripadniki narodne manjšine, izseljenci in zdomci.

Avtor je dal s tem delom pomemben teoretski in metodološki prispevek k preučevanju narodnega vprašanja v okviru socialne in politične geografije, posebej kar zadeva narodno identiteto. Avtor je pri tem upošteval globalne tokove etničnega razvoja v Evropi in svetu, ilustriral pa ga je predvsem z domačimi, slovenskimi primeri (skupin prebivalstva v Sloveniji, Slovencev na območjih avtohtone poselitve v sosednjih državah ter zdomcev in izseljencev), ki so, globalno gledano, podobni kot pri pripadnikih drugih narodov v Evropi. Je prvo delo, ki povezuje probleme vseh Slovencev v Avstriji ne glede na kriterije avtohtonosti in trenutnega bivalnega območja, jasno pa upošteva in podčrta razlike v njihovi kulturi, zavesti, vsebini in obliki identitete ter stvarnih življenjskih razmerah kot so na primer demografska, socialna in izobrazbena struktura ter način poselitve. Strukturo obravnava dinamično, kot stanje (preseki) procesa. Posebej se je posvetil vprašanju identitete, ki jo pojmuje kot vsebino etničnosti in ne zgolj kot zunanjo »fasado« narodne pripadnosti. Ugotovil je vsebino identitete, sestavljeno iz subjektivnih in objektivnih elementov, ki jih je razvrstil v jezikovno-kulturne, zgodovinske (izvor, rod), prostorske, socialnogospodarske in politične elemente. Za identiteto pripadnikov manjšin je značilen določen primanjkljaj elementov narodne identitete, kar je znamenje asimilacije, in pojav večplastnosti identitete. Posebej je ugotavljal tudi pogoje oblikovanja in ohranjanja oziroma spreminjanja narodne identitete. Z novo metodo komunikacijskega kroga je na eni strani ugotovil razlike v uporabi slovenskega jezika pri slovenskih prebivalcih, ki živijo v različnih območjih, na drugi strani pa tudi oblike, v katerih se pojavlja. S tem je že načeto tudi vprašanje zaščite slovenskega prebivalstva, ki živi zunaj ozemlja avtohtone poselitve. Kako naj v pogojih prostorske razpršenosti zadržijo svojo identiteto? To vprašanje je dokaj novo in mu bo zato v prihodnosti treba posvetiti tako teoretsko kakor tudi praktično pozornost. Ne glede na tip poselitve so za manjšine zelo pomembni stiki in povezanost z matičnim narodom. Avtor je v svojem delu pokazal na prostorske funkcije narodnih manjšin v obmejnem prostoru, posebej pri čezmejnem povezovanju. V tem pogledu je pomembno tudi manjšinsko prebivalstvo, ki kljub oddaljenosti od državne meje opravlja določene prostorske funkcije meddržavnega sodelovanja, kot na primer dunajski in graški Slovenci. Zato je izjemnega pomena njegovo opozorilo na tako imenovani funkcionalni prostor, ki poleg območja naselitve obsega tudi tisti prostor, kjer pripadniki manjšine, a tudi izseljenci in zdomci, opravljajo različne funkcije, kot so na primer izobraževanje, delo, oskrba in podobno. Avtor je posebej izpostavil sedanje razmere različnih skupin Slovencev v Avstriji v pogojih moderne urbane in informacijske družbe ter sodobnim pogojem oblikovanja in ohranjanja identitete.

Pri varstvu položaja in identitete narodnih manjšin je pomembna na eni strani integriranost v večinsko družbo, na drugi strani pa mora manjšina izkazovati določeno funkcionalnost, potrebnost obstoja, saj je le na ta način lahko vezivo izboljšanja mednarodnih odnosov, pobudnik in, kolikor je to glede na številčnost pač mogoče, tudi nosilec dejavnosti v gospodarstvu, kulturi, izobraževanju, cerkvi, politiki v obmejnih in etnično mešanih okoljih. Zato so pripadniki manjšin danes dvojezični ali večjezični. Gotovo ni naključje, da uspevajo slovenske srednje šole v pogojih zmanjšane rodnosti in asimilacije slovenskega življa ohranjati ali celo povečevati število učencev prav z programi večjezičnosti.

Avtor je v svojem delu z upoštevanjem celotne Avstrije kot prostora slovenske poselitve z upoštevanjem različnih oblik etničnega bivanja, jedrnatim zgodovinskim in k celovitosti narodnega vprašanja stremecim pregledom, s strukturno analizo, z obsežnim terenskim delom, upoštevanjem vseh dose-danjih popisov in ocen in uporabo nad 400 enot citirane literature ter izrazito interdisciplinarnim pristopom opravil veliko in v nekaterih pogledih tudi pionirsko delo, vsekakor pa celovit pregled o današnjem življenju in problemih Slovencev v Avstriji. Delo je še posebej dragoceno zaradi jasno opredeljenih teoretičnih izhodišč in izdelane metodologije preučevanja narodne identitete, ki jo je mogoče uporabiti na primerih drugih manjšin oziroma etničnih skupnosti kjerkoli v Evropi in drugje.

Vladimir Klemenčič

Hans-Georg Frede in Stephan Dabbert (urednika):

Handbuch zum Gewässerschutz in der Landwirtschaft

Landsberg 1999: Ecomed, 451 strani, ISBN 3-609-65272-1

V predgovoru drugega, dopolnjenega ponatisa Priročnik za varovanje vode v kmetijstvu je zapisano, da je bilo do sredine osemdesetih let v ospredju razpravljanje o onesnaževanju talne in tekoče vode zaradi kmetijskih dejavnosti, da pa se je stanje v devetdesetih letih bistveno spremenilo, kar je posle-